

La conquesta catalana d'Aragó

Autor: Lluís Batlle i Rossell

Data de publicació: 22-02-2016

En Lluís Batlle dóna a conèixer un text d'un cronista florentí de finals del segle XIII i la primera meitat del XIV en què s'explica, entre altres fets, una versió molt diferent a la coneguda sobre l'origen del Regne d'Aragó.

Si agafem qualsevol llibre d'història, veurem que la unió entre el Casal Català i Aragó es realitza amb la donació que fa Ramir II d'Aragó a Ramon Berenguer IV, a l'hora que aquest es casa amb la seva filla Peronella. De fet, fins avui hi ha cert debat sobre si és una donació directa del regne o bé no és més que la dot de la Peronella¹. D'aquesta donació, doncs, Aragó prendria les antigues armes catalanes: les quatre barres. Tanmateix, val la pena recordar que aquest no és l'únic relat que ens explica el domini de la nissaga catalana sobre el Regne d'Aragó.

He d'agrair el coneixement del següent text a un amic, que me l'ha fet arribar recentment. Cito l'explicació que dóna del cas el florentí Giovanni Villani (1275-1348), reputat cronista i proper a l'època dels fets, a la seva Crònica. Primer, transcriuré el text en florentí, tal com l'he llegit (edició de Trieste del 18572) i, després, en donaré una traducció:

CAPITOLO LXXVI

Chi fu il primo re d'Araona cristiano.

Quelli della casa d'Araona non furono anticamente di legnaggio reale, ma grandi conti furono, cioè di Barzellona e di Valenza; e, come dicemmo addietro, l'antico loro [progenitore, origine], ciò fu il conte Amfus, fu sconfitto e morto da' Franceschi all' oste a Carcasciona, al tempo del re Filippo il Bornio re di Francia. E dicesi che anticamente quelli d'Araona furono d'uno legnaggio col conte di Tolosa e del buono conte Ramondo di Proenza; ma poi il buono conte Giamo figliuolo del detto Amfus, e padre che fu del re Piero che prese Cicilia, onde tanto avemo parlato, per sua prodezza e valore prese sopra i saracini di Spagna il reame d'Araona, e uccise il loro re, e del loro reame si coronò, e

popolò de' suoi Catalani, e fecelo uno colla Catalogna, e fu egli e sue rede confermato re d'Araona per la Chiesa di Roma. E poi appresso per simile mod conquistò sopra i saracini il reame e l'isola di Maiolica e di Minorica, e per avere pace co' Franceschi diede la figliuola per moglie al re Filippo figliuolo che fu del buono re Luis di Francia, e in dote parte della signoria di Perpignano [sic] e di Monpelieri.

CAPÍTOL LXXVI

Qui fou el primer rei d'Aragó cristià

Aquells de la casa d'Aragó no foren antigament de llinatge reial, sinó que foren grans comtes, concretament de Barcelona i València; i, com diem més endavant, el seu antic (origen) fou el comte Anfós, que fou vençut i mort pels francesos enemics a Carcassona, en temps del rei Felip el Borni rei de França. I es diu que antigament aquests d'Aragó van ser d'un llinatge amb el comte de Tolosa i del bon comte Ramon de Provença; però després el bon comte Jaume, fillol del dit Anfós, i pare que va ser del rei Pere que va prendre Sicília, d'on tant hem parlat, per la seva proesa i valor va prendre dels sarraïns d'Espanya el regne d'Aragó, i va matar el seu rei, i del seu reialme es va coronar, i va poblar dels seus catalans, i el va fer un amb Catalunya, i fou ell i els seus hereus confirmats rei d'Aragó per l'Església de Roma. I, més tard, va prendre de manera similar dels sarraïns el regne i illa de Mallorca i de Menorca, i, per tenir pau amb els francesos, va donar la fillola per muller al rei Felip fillol que fou del bon rei Lluís de França, i en dot part de la senyoria de Perpinyà i de Montpeller.

Així doncs, segons Giovanni Villani, el rei Jaume I va conquerir el Regne Aragó als sarraïns d'Espanya i el va repoblar de catalans. No seria estrany, doncs, que aquest regne incorporés les armes catalanes. També veiem que abans de conquerir Aragó ens parla dels comtes de Barcelona i València, un fet que permetria aclarir les sospites exposades per en Marià Grandia, entre d'altres, sobre la presència del català a València i Balears abans de Jaume I3. Així doncs, potser la famosa conquesta de Jaume I no seria de València, sinó d'Aragó? I no seria estrany que aquests comtes, que no serien de llinatge reial, volguessin lluir el seu primer títol de reis, Reis d'Aragó, i així amb aquest títol fossin llavors coneguts arreu. Això sí, un títol que només haurien de lluir de Jaume I en endavant.

Pot ser que Giovanni Villani mentís, o no conegués els fets de què parla? El que ens descriu ha passat vora cinquanta anys abans del seu naixement, i per tant, sense conèixer-ne cap motiu aparent per a la distorsió històrica, sembla que n'hauria de tenir bona font. L'explicació d'en Villani fins i tot podria encaixar bé amb el relat que el 1252 el rei de França sobtadament declararia Montpeller feu francès4.

Per últim, m'agradaria assenyalar que aquesta crònica no és l'única que s'adiu amb aquesta versió. Podem anar fins a 1752, quan l'historiador Pedro Murillo descriu el Regne d'Aragó a la seva obra magna *Geographia Historica*. Del Regne d'Aragó ens diu5:

En lo antiguo parece hablaron la Lengua Limosina, que llevò de Limoges el Rey Don Jayme el Conquistador; pero con la union à la Corona de Castilla, ya hablan, y bien, la Lengua Castellana;

Entenc que l'autor vincula l'ús del castellà a Aragó exclusivament a la unió amb Castella, amb Ferran el Catòlic, i fins llavors (en lo antiguo) haurien fet servir la llengua catalana, que els va dur Jaume I, potser en la conquesta descrita per Giovanni Villani.

Segurament, hi ha més testimonis documentals que contradiuen la versió de la unió matrimonial de Peronella i Ramon Berenguer IV, tan sovint representada amb un quadre del s.XIX, còpia d'un retrat perdut fet per Filippo Ariosto el 1586. Cal sumar, doncs, el testimoni de Giovanni Villani a la documentació contradictòria al relat canònic de la fundació d'Aragó.

Lluís Batlle

14 de febrer del 2016

REFERÈNCIES

1 SERRANO DAURA, JOSEP. La donación de Ramiro II de Aragón a Ramon Berenguer IV de Barcelona, de 1137, y la institución del «casamiento en casa». Revista Hidalguia, núm 270, Madrid. http://blogs.iec.cat/scej/wp-content/uploads/sites/22/2011/05/5654_DonacionRamiroII.pdf

2 Chroniche di Giovanni, Matteo e Filippo Villani secondo le migliori stampe. Trieste, 1857. Pàg 143.

<https://archive.org/stream/cronichedigiova00villgoog#page/n135/mode/2up>

3 GRANDIA, MARIÀ. Gramàtica Etimològica Catalana. Barcelona, 1901. Pàg. xxxvi.
<https://archive.org/stream/gramaticaetim#page/n39/mode/2up>

4 https://ca.wikipedia.org/wiki/Senyoria_de_Montpeller (14 de febrer del 2016)

5 MURILLO, PEDRO. Geographia Historica. Madrid, 1752. Libro Segundo, pàg. 206. Biblioteca Digital Hispánica de la BNE.